# ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК МІРА ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ: ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД НА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ У ЧАСІ ВІЙНИ

*ОЛЕКСАНДРА ЛЯШЕНКО, доктор економічних наук, професор, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Лубни, Україна)*

**DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-664-8-17**

**Вступ.** Повномасштабна війна загострила питання про співвідношення безпеки і свободи в економіці. За умов екзистенційної загрози потреба у швидкій мобілізації ресурсів, централізації окремих рішень та тимчасовому обмеженні прав виглядає очевидною, водночас розширення державного контролю не є синонімом економічної безпеки. Державні антикризові заходи звужують простір економічної свободи через обмеження варіантів вільного вибору в умовах радикальної невизначеності.

В авторській концепції економічну безпеку підприємства визначено як міру його економічної свободи, що досягається внаслідок керованого взаємоузгодження економічних інтересів стейкхолдерів, спрямованого на протистояння загрозам і забезпечення необхідними ресурсами [1]. Таке трактування принципово відрізняється від розуміння безпеки винятково як захищеності або стабільності: у центрі перебуває не нерухомий безпечний стан, а можливість суб'єкта обирати цілі та засоби, домовлятися з іншими учасниками, перерозподіляти ресурси й відповідати за наслідки власних рішень. Праксеологія Людвіга фон Мізеса дає методологічну основу для поширення цього підходу з рівня підприємства на рівень національної економіки.

**Мета та завдання дослідження.** Метою дослідження є обґрунтування праксеологічного трактування економічної безпеки як міри економічної свободи та визначення умов, за яких ця свобода посилює стійкість України у часі війни. Для досягнення мети поставлено такі завдання: співвіднести авторську тріаду «інтереси — загрози — ресурси» з категоріями цілі, засобу, вибору, невизначеності й економічного розрахунку; розкрити багаторівневий характер економічної свободи у воєнній економіці; визначити межу між безпеково необхідним регулюванням і втручанням, що послаблює здатність економічних суб'єктів до адаптації; сформулювати принципи оцінювання антикризових рішень. Методологічну основу становлять праксеологічний та інституціональний аналіз, концептуальний синтез і узагальнення досвіду функціонування економіки України під час повномасштабної війни.

**Результати дослідження та їх обговорення.** Вихідним положенням праксеології є розуміння людської дії як цілеспрямованої поведінки. Людина діє, оскільки прагне замінити менш задовільний стан справ більш задовільним, обираючи засоби для досягнення визначеної нею мети. При цьому майбутнє приховане від діючої людини: якби воно було достеменно відомо, не виникало б потреби ані вибирати, ані діяти [2, с. 15, 105]. Отже, невизначеність є не відхиленням від нормального стану економіки, а постійною передумовою економічної дії. У часі війни вона набуває екстремальної форми, але не скасовує праксеологічної логіки: суб'єкти продовжують визначати пріоритети, оцінювати доступні засоби, співвідносити очікувані вигоди й можливі втрати.

У цій логіці тріада «інтереси — загрози — ресурси» отримує праксеологічне прочитання. Інтереси відображають цілі й бажані результати дії; ресурси є засобами їх досягнення; загрози змінюють умови вибору, доступність засобів та очікувані наслідки. Взаємоузгодження інтересів

не слід ототожнювати з їх централізованим адміністративним узгодженням. У ринковій економіці координація відбувається через ціни, договори, конкуренцію, підприємницьке передбачення, довіру та добровільну співпрацю. Саме тому економічна свобода означає не відсутність будь-яких правил, а інституційно захищений простір, у якому суб'єкт може визначати цілі, обирати засоби та вступати у взаємодію з іншими.

Ключовим механізмом такого вибору є економічний розрахунок. За Мізесом, його практичне призначення полягає у зіставленні витрат і результатів минулої або очікуваної майбутньої дії; у ринковому порядку такий розрахунок спирається на ціни [2, с. 210–211]. У воєнній економіці, де ресурси особливо обмежені, цінові сигнали виконують безпекову функцію: повідомляють про дефіцит, спрямовують ресурси до нагальних потреб і дають змогу порівнювати альтернативні способи їх використання. Підприємницька ініціатива забезпечує не тільки виробництво товарів і послуг, а й пошук нових маршрутів постачання, релокацію, технологічні рішення та швидке пристосування до локальних змін [2, с. 328–329]. Тому руйнування економічного розрахунку через довільне ціноутворення, непередбачувані правила або адміністративний розподіл ресурсів зменшує міру економічної свободи, а разом із нею — адаптивність.

Досвід України підтверджує, що джерелом стійкості стала не лише спроможність державних інституцій. Організація економічного співробітництва та розвитку пов'язує відновлення економічної активності з гнучкістю підприємств, працівників і суспільства, а також із переоблаштуванням активів та діяльності на різних рівнях [6]. Світовий банк наголошує, що приватний сектор продемонстрував значну стійкість і матиме визначальну роль у відновленні, тоді як розкриття його потенціалу потребує конкурентного середовища, доступу до фінансування та зрозумілої

регуляторної рамки [7]. Це дозволяє трактувати економічну стійкість як розподілену здатність до дії, а не лише як результат централізованого управління.

Міра економічної свободи у воєнній економіці має щонайменше три взаємопов'язані рівні. На мікрорівні це можливість людини й підприємства працювати, володіти майном, укладати договори, розпоряджатися ресурсами, змінювати модель діяльності та нести відповідальність за результат. На мезорівні — відкритість входу на ринки, конкуренція, мобільність ресурсів, збереження ланцюгів кооперації та можливість створювати нові мережі взаємодії. На макрорівні — передбачуваність правил, захист прав власності, дієвість контрактів, функціонування грошової й фінансової систем, відкритість зовнішньої торгівлі та спроможність держави виконувати безпекові функції, не підміняючи собою децентралізовані економічні рішення.

Війна об'єктивно змінює межі економічної свободи. Конституція України гарантує право на підприємницьку діяльність [4, ст. 42], водночас законодавство про воєнний стан допускає використання потужностей і трудових ресурсів підприємств для потреб оборони та примусове відчуження майна з відшкодуванням його вартості [5, ст. 8, 23]. Отже, проблема полягає не в механічному протиставленні держави й ринку, а у визначенні допустимої міри втручання. Обмеження може підтримувати економічну безпеку, якщо воно захищає саму можливість подальшої економічної дії; але воно послаблює її, коли перетворюється на постійну заміну вільного вибору адміністративним рішенням. Тут стає у пригоді критика Мізеса інтервенціонізму, яка застерігає, що небажані результати одного втручання нерідко створюють політичний попит на наступні обмеження замість перегляду початкового рішення [3].

**Висновки.** Праксеологічний підхід дозволяє визначити економічну безпеку України як міру економічної свободи її суб'єктів, достатню для цілеспрямованої дії, економічного розрахунку, взаємоузгодження інтересів, мобілізації ресурсів і адаптації до загроз. Йдеться не про максимізацію свободи поза суспільними та безпековими обмеженнями, а про збереження критичного простору відповідального вибору. Стійкість економіки виникає там, де інститути захищають децентралізовану здатність людей і підприємств продовжувати діяти, а державне втручання є необхідним, пропорційним, тимчасовим і підзвітним. Отже, сильна воєнна економіка не зводиться до централізованої мобілізації. Її основою є поєднання оборонної спроможності держави з економічною свободою суб'єктів, які генерують знання, інновації, ресурси та нові способи кооперації. Збереження цієї міри свободи є не поступкою вимогам безпеки, а однією з головних умов економічної безпеки України у часі війни та її повоєнного відновлення.

### *Список використаної літератури:*

1. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. 2-ге вид., перероб. Київ : НІСД, 2015. 348 с.

2. Mises L. von. Human Action: A Treatise on Economics. 4th rev. ed. Irvington-on-Hudson, NY: Foundation for Economic Education, 1996. 906 p.

3. Mises L. von. Interventionism: An Economic Analysis. Irvington-on-Hudson, NY: Foundation for Economic Education, 1998.

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 23.08.2026).

5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата звернення: 23.08.2026).

6. OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. Paris: OECD Publishing, 2025. 130 p. DOI: https://doi.org/10.1787/940cee85-en

7. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. World Bank. 23 February 2026. URL: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released (accessed: 23.08.2026).